

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

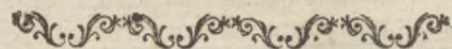

No 25.

S i d n i n g a r

Utgifne i UPSALA

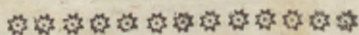
Den 22 JUNII 1776.

Historiske Uplysningar.

Uågra Catholiske Biskopps, Bref *.

Omnibus præsens scriptum cernentibus Frater Egillus Dei gratia Episcopus Arosiensis salutem in Christo. Noverint universi quod ad instantiam & petitionem Parochianorum in Floda, gratias proprias Reverendus Pater Dnus Frater Israel, Episcp. Arosiensium, prædecessor noster bonæ memoriæ ob urgentes necessitates & importatos vocum sup. capture volucrum vestrates & piscium & collatione feni diebus Dominicis & festivis præterquam in majoribus festibus qui Literis prædecessoris nostri prædicti habentur misericorditer concesserit, ratas & gratas ex speciali quadam gratia habere volumus & autoritate presentibus nostris temporibus, confirmemus. In cuius rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum; datum apud Eccles. Floda anno Dni MCCCXXXII.

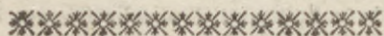

Episc. MAGNI Indulgentiæ in Möklinta,

Omnibus præsentibus literas inspecturis, MAGNUS divina misericordia Episc. Aros. salutem in Domino tempernam. Licet ejus, de cuius munere venit ut sibi a fide-

* Ester de otydlige Misser orubade införde.

fidelibus suis digne & laudabiliter seruietur de habundantia pietatis multo majora retribuatur, quam intrant promoueri; nihilo minus tamen cupientes populum reddere Deo acceptabilem Fideles Christi ad complacendis ej quasi bonis quibusdam allektivis muneribus, utriusque ind: Gentis invitamus, Volentes ut imago beati Olavi in Ecclesia Mykleta congruis honoribus veneretur. Omnibus vere penitentibus & confessis qui ad honorem Dei & martyris sui prædicti, pro ornatu Altaris & Imaginis ejusdem manus porrexerint adjutrices, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum petri & pauli ejus authoritati confisi, quadraginta dierum indulgentias pro iniundis sibi penitentis misericorditer in Domino relaxamus. Datum apud Ecclesiam Mykleta anno D: 1372, feria quinta post dominicam reminiscere, nostro sub secreto.

Recension.

Avis au Peuple sur les Asphyxies &c.

(Slutet se det föreg. i Tidning. N:o 24.)

2:o Den andra orsaken til en hastig död är KÖLD: man blir först tung och yr i hufvudet, förlorar sina sinnen och faller uti en lamning i hela kroppen, hvarpå följer slag. När kölden kommer til en viss grad blir man sömnig, och löper då fara at aldrig mera upvakna, en omständighet som är af yttersta vigt at besinna. uti Berlinste Wettenst. Acad. Handligar för år: 1746 nämnes et rön, at den som uti Berlin vågar at sofvä i öppen luft, då kölden är emellan 6 och 10 grader under fryspuncten, undgår aldrig at sätta til lifwet: det enda präservativ häremot är rörelsen. Om man finner någon förfusen människa uti et djupt hål, om man sjelf är swettig eller het, bör man ej strax utan i småningom wäna sig wid kölden, innan man begifwer sig ned til den döda. I det faller är rådligast at hämta upp kroppen med krokar, som bakas i klädren. Man bör ej hastigt föra kroppen i värma, utan at förut wäl gnida honom med

med Is, snö, eller kallt watten, hwarutinnan klåden döps pas. För öfrigit fortfares som i föregående sagt är.

30 Kunna til orsakerne hänföras skadliga dunster ur jorden, os af glödgande kol, torsk, stenkol, och andre mineralier uti grufwor; ångor af alla gåsande drucker, rök, och eldslågor; en länge tiltåpt luft; stark hetta uti rum, såsom badstugor ic. Åskeslag, stark Solhetta, och ånteligen alla starka och döfwande lucter, de må vara elaka eller behaglige.

Man kan aldrig vara nog försigtig emot os, i synnerhet kol-os. En wäderwäxlings Machine är därföre ganska nödwändig i synnerhet i rum som starkt eldas och i badstugor. Rökångar böra aldrig gå in uti andra storsstenar, på det at yttre luftens tyngd ej må kunna drifwa os uti närliggande rum, såsom det händer flere gångor. Se Upsala Tidn: N:o 18. innevarande år. En åfwen nödig försiktighet är, at aldrig åka uti en wäl tiltåpt wagn, i synnerhet om wintren och sedan man åttit: et fönster bör då åtminstone til hälften vara öppet: faran blir ännu större om man häruti har fyr-pottor eller uprändt Ljus. I alla desse fall kan man af kroppens utdunstning och wärman snart blifwa yr, och falla uti en swimning som slutas med en hastig dödd. Det är åfwen högst oförsigtigt at på bordet hafwa fyr-sat med glödgade kol, eller at för tidigt igensluta spjället i små rum: man kan då lätt förhyta lifwet i döden, utan at weta däråf: en sanning, hwarom ingen är okunnig, men som likwäl igenom oförsigtighet blifwer mångens bane. Det är ej mindre farligt, at strax gå in för at hjelpa den olycklige innan man öpnat fönster och dörrar, luctor, gluggar, med et ord, alla lufthål, och innan man hunnit röka, stänka med åttika m. m. Til ännu mera försigtighets mått bör man med en hund och et uprändt ljus, hwilka på et bräde fastbindas och nedhängas i hålan förädka om luften är ren, ty om hunden blifwer wid lif, och ljuset ej flocknar, då är den skadlige lusten bortrensad: det torde icke desto mindre vara såkräft at den som wägar sig ned, låter binda sig et rep under armarna, och tager et annat snöre i hans

handen, med hwilket han kan gifwa tecken då fara är å färde, och således snart uphåsas, liksom en sup brånwin inwärtas, och åttika stänkt utanpå kläderna kunna hafwa sin förmån. Ehuru widblstige desse tilsfällningar tyckas vara, äro de dock ej utan mycket skäl af G: ansörde, i anseende til de många olyckor som händt dem som wäggat sig ned i djupa grafwar och andra underjordiska hålör. Den qwasde kroppen, som på detta sätt, medelst krokat blifwit uphåmtad, bör läggas i fria lusten, aflådas och läggas på sidan med högt under hufwuden, hålst. uti et hwall eller wid någon å-brädd eller ock annat suktigt ställe. Man hjuder til at blåsa luft uti des lungor; man lägger is eller kalt wate under armhålen, fötten och i maggropen: men fram för alt höser man öfwer ansigtet och bröstet flere åmbar kalt wate, så mycket mera nödige at i aktraga som detta är det säkraste, kraftigaste och lättaste medel af alla. Så snart kroppen gifwer tecken til lif, bör ansigtet gnidas med åttika, man låter honom åfwen swälja et skedblad dåraf. Därpå kan man föra honom för ett eldbrasa, och under tiden fortfara at gjuta wate på honom, tils man finner tjenligt at lägga honom i en wärmd säng och gifwa inwärtas en wärm soppa och et halft spetsglas åttika, eller några droppar Campher-spiritus. Om detta alt ej förflår at wedergwicka den qwasde, måste man skrifa til de retande medlen, ibland hwilka Tobaks Elistir gjordt bästa gagnet.

4:0 Widare kunna ångor af bly, eller ock dunster uti grafwar, astrådes rum, grovar, dit man kastat orenligt her och Ås, sångelser och andra trånga rum hwarest mycket folk varit tillsammans, eller som blifwit fylde med smitta af Pest och koppor, förorsaka en hastig död. At förebygga olyckor af desse orsaker, är ej bättre än Wäders wårlings Machiner eller drag-rör.

Försigtigheten fordrar at man altid förut röker med enbår, åttika, Socker, Tobak, m. m. innan man wägar sig in: at man tuggar några krydder, och framför alt, at man låter göra en stor öpning på grafwen eller gropen under jorden, så at lusten må rensa bort dunsterna.

För dem som blifwit qwasde, tjenar samma råddningsmedel som uti N:o 3 sagt är.

5:o Alla håstiga sinnesrörelser, såsom omäntelig glädje, sorg, wrede, öfwerdrifwen Inbildnings kraft, dåningar och Moder-qwas kunna lätt göra en bråd-död. Den öwighet, uti hwilken man är om kroppen är wärkeligen död eller allenast qwas fordrar af menskligheten at man ej lämna dem uti sin olyckliga öde utan med möjeligaste skönsamhet söker at hjälpa. Det bästa medel är fet luft och kalt watern: man kan öfwen nyttja Stink-spiritus för näsan, gnida ansigtet med luftwatern, riswa dem hårdt i händern och under föttern, bulka dem i ryggen, då och då resa up kroppen under armarna, gnida öfweralt med warmma kläden och lägga under föttern heta tegelstenar. Så snart de begynna andas gifwer man dem at nedswälja något spirituswast. Ej mindre angelägit är at straxt öfslåda kroppen eller lösa up alt hwad trängt är på klädren. Aderlätning och Tobaks Elistir böra ej försummas.

6:o Alt hwad som genom stryppning tildröper luftbret gör en hastig död. Strypte personer böra straxt åderlätas på halsen, och det flere gånger innom kort tid: Luft bör inblåsas i Lungorna, och ansigtet släckas med Boskåddrar eller en Pust, så snart han kan swälja gifwer man friskt watern. Snaran bör warligen affåras så at den ej mera blifwer tildragen, och märket som den lämnat på halsen bör badas med camphert spiritus eller Win. Man bör öfwen weta at den som warit strypt får icke ligga utan sita rak, med hufwudet så understödt at det ej faller ned eller åt sidorna. Aderlätning på foten blir sedmera nödig. Swulnad uti hals-körtlarna kunna öfwen inwärtas tildröpa luftbret och strypa: häremot böra starka Aderlätningar, Tobaksrök nedswälgd och uti Elistir applicerat, straxt användas. Öfwen kan en hastig död upkomma af något stort som man i hastighet nedswäljat och som därstädes fastnat. I detta fall pågår den sista hosta mycket och därigenom skiljes detta slag ifrån de andra. Man bör först hålla ned i halsen Olja och sedermera blåsa Tobaksrök i näsan, så at den sista kommer til

stark hosta, hwarwid det fastnade stycket kan medföls. Låter detta sig ej göra och stycket fastnat så länge ned uti mat-strupen at det med en tång ej kan tagas, måste man ej länge uppehålla sig härwid. I detta fall bbe man falla på Läkaren, eller om den ej kan snart finnas, försöka at med et hvalsfisk-ben hwarwid man wål fast bundit en liten swamp doppad i olja, nedstöta det fastnade stycket uti magen. I brist här af kan et smalt wassljus, som lindrigt wärmes och doppas i olja äfwen här til nyttas; eller en quist af Wide tagas och därwid fast bindas en liten lärftslapp samt med olja besmord, nedstödas.

7:0 Bråd-död händer äfwen af Skakning i hiärnan, häftiga stötar på hufvudet, slag, fallande sot m. m. Då den kommer af utwärtas wäldsamhet faller den Skakade gemensligen uti en swimming, hwarutur han swärligen upväckes. Åderlätningar blifwa det första som i detta fall böra widtagas: Ansigtet bde gnidas med spiritus och några droppar därpå hållas i munnen; kalt watten, som man stänker i ansigtet gör ock godt gagn. Uri slag (apoplexie) har Tobaks Elystir ofta gjordt förträffelig nytta, sedan man likwål först äfflädt den sjuka, lagt honom uti stråckt på golfwet, åderlätit honom och lätit honom i friskt luft. Kräkmedel äro ej allenast otvåkkelige utan ock skadelige, böra dertfore undwiskas.

8:0 Sidsta orsaken til bråd-död hos späda barn, äro nasse-strängens klämning eller då deras späda kropp wär en swår barna-börd blifwit tryckt. Den kan ock wara af Convulsioner, häftigt skrik, ondt för Tänder, då de blifwit qwasade af sina mödrar eller ammor; då de legat på ryggen och blifwit häftigt waggade. När et barn blifwit födt och man ej känner hwarken puls eller hjertats rörelse, utan det är lifasom dödt, bde man innan strängens affnytes, se efter om detta olycksfall är af alt för mycket eller för litet blod. I förra fallet är des kropp mycket röd, blåackrig och nästan swart. Sättet at då hjälpa barnet til lifs igen, är at affkåra strängen utan til knipning, at trycka sakteliga så at blodet wål utrinnes, tills det gifwer tecken til lif. Under detta bde man blås

tilrådelig luft i desj munn och hålla näsan tildäpt, gnida och skaka kroppen warligen, tills det fullkomligen blifwit återstält, då tid blir at tilknyta strängen. Om twäre om barnet har för litet blod, bör nasvelsträngen ej afskäras eller tilbindas på en half tima, eller så länge tills blodets omlopp ifrån modren til barnet blifwit återstält: under detta gnides desj kropp med släden doppe i warmt win. Barn som blifwit qwarde i sängar kunna återställas til lifs igenom lustens inbläsande i lungorna, och därmed at man lägger dem uti warmt Åska, gnider ansigtet med någon spiritus och sätter dem et Tobaks Elistir: De öfrige orsaker fordra enahanda störelse. Af detta utdrag utruer Hr Gardannes wackra werk, finnes Tobaks Elystirers synnerliga nytta i de slästa omständigheter wid et hastigt dådsfall, woro därför önskeligt at man i allmänhet ägde et af honom därtl gjordt instrument, som mycket lättare kan användas än de wämlige Tobakspipors sammansogande: hwilka dock i brist häraf, ej böra äfwdöskas.

Lärda Tyheter.

USALA. Förleden Måndags eller d. 17 Junii sist. skedde här Promotion i den Philos. Faculteten, enligt et dagen förut efter wämligheten wid slika tilfällen anstogit Programme, däruti alla närwarande Stater inuiterades til denna högtidelighets firande. Phys. Prof. wid denna Kongl. Academiens Herr Mag. Samuel Duråus, som nu war Promotor, öpnade acten med et Lat: De rationibus, cur Scientiæ physicae tantum ceperint incrementum recentiori ævo? Hwarefter följande samtids Philos. Candidater alla närwarande blefwo med wämliga ceremonier til Magistrats promoverade, neml. Stockholmenses Abrah. Soiland, Eric Mich. Sant. Uplandi Anders Er. Tegman, Gust. Wallmo, Joh. Carl Höjer. Skerdbundenses: Daniel Wilh. Wöttiger, Sven Casp. Wijsman, And. Casp. Wijsman. Gestrielt: Eric Gäverberg, Johan Stensfelt. Helsingi: Olof Hambråus, Lars Hambråus. Östergothi: Sven Wijsman, Peter Holmberger, Daniel Enattingius, Lars Regner, Emund Juringius, Seming Hallström,

ström, Johan Åstrand, Westrogothi: Johan Win-
 bom. Nam Afzelius Arvidson, Lars Brandelius,
 Lars Flodstedt, Johan Afzelius Arvidson, Pehr
 Loefwander. Sudermanni: Israel Geringius, Peter
 Sundstrand, Sven Bruhn, Matthias Salt. Periculus
 Lars Christ. Haggren. Westmanno-Dalecarli: Carl Lind-
 bohlm Gustaf Christiernin; Georg Brandt, Pet. Kraft.
 Smolandi: Joh. Zeurlin, Jonas Hallenberg, Gotthor-
 burg, Abraham Wetterberg Calmarienses: Anders Frige-
 lius, Peter Frigelius, Dahlia: Wermelandus: Peter Petr.
 Ekkelund. Angermannus: Magnus Stridsberg. Me-
 despado-Jemlandi: Jonas Nordvall, Eric Joh. Will-
 ner, Anders Gust. Orbom, Joh. Petr. Hallén, O-
 lof Holmberg, Westrobothnienses Jacob Brander, Isaac
 Normark, Zacharias Normark. Gothl. Joh. Hoffmann.
 Magister-Frågan: Utrum litteræ principes ducesque illa-
 stres in Græcia creoverint, an principes litteras? förefälles
 Mathem. och Philos. Natur. Adjuncten Herr Mag. Dan.
 Hallencrutz, som med flera exempel i synnerhet ur gamla
 Historien sökte bewisa den sednare meningen, men all-
 detta blef med många stål wedertaget och den förra satsens
 riktighet öfversäddigt bestrykt af Hr. Mag. Eric Ma-
 chael Sant; som wid denna Promotion af Faculteten
 blifwit utwäld til Primus. Hr. Mag. Zacharias Nord-
 marck, såsom warande Ultimus, aflade tacksälselserna til
 Hans Maj:st Konungen, Academiens Cancellor, Rector,
 Promotor, Professore, det talrika Auditorium, och äm-
 seligen Fruentimren med några Swänksa wers, samt
 slutade hela Acten med förböner för det Kongl. Huset och
 Academiens wälgång. Predikan blef sedan hållen af Mag.
 Johan Ek, Commisster wid Bond-Kyrko-Församlingen här
 i Staden. — Dagen härefter eller d. 18. Jun. aflämnade Theol.
 Professoren Here Doctor Eric Hefselgren Rectoratet til Lit-
 guar. Oriental. Professore Herr Mag. Carl Kurvillius.

Här på Boktryckeriet fås: Arch. och K. v. Linné Tal om
 Jordens Tilwärt, hållit i K. Acad. i Upsala wid en Promot-
 ions-Act, förswenskad a 24 d. Prof. och K. T. Bergmans
 Afhandling om Bitter-Seltzer: Spa: och Pyrmontens
 watten it., a 2 Dal. 8 bre.